

Analyse Herstel- en Veerkrachtplan

Het CPB heeft een beknopte doorrekening gedaan van de maatregelen in het Herstel- en Veerkrachtplan die gericht zijn op onder meer het vergroenen en digitaliseren van de economie en het verkleinen van ongelijkheid. In deze analyse wordt gekeken naar het effect op economische groei en werkgelegenheid op de korte en middellange termijn.

De maatregelen hebben een zeer beperkt effect op macro-economische uitkomsten op de korte en middellange termijn. De meeste maatregelen zijn tijdelijk en kennen een kleine budgettaire omvang.

1 Inleiding

Het CPB is gevraagd om de maatregelen in het Nederlandse Herstel- en Veerkrachtplan (HVP, versie van 3 juni 2022) te analyseren. In het HVP¹ worden maatregelen gepresenteerd die als doel hebben te voldoen aan de voorwaarden in de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit-verordening en daarmee deel zouden kunnen gaan uitmaken van het uiteindelijke Nederlandse Herstel- en Veerkrachtplan (HVP). De Herstel- en Veerkrachtfaciliteit is erop gericht om de economische, sociale en territoriale cohesie binnen de EU te verbeteren door de veerkracht, de crisisparaatheid, het aanpassingsvermogen en het groeipotentieel van de lidstaten van de EU te verbeteren. Het kabinet beoogt het HVP in te zetten om de klimaat- en digitale transitie vorm te geven en economische en sociale uitdagingen die door de Europese Commissie zijn aangemerkt in de context van het Europees Semester, op te pakken. Nederland kan pas aanspraak maken op de middelen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit na goedkeuring van het ingediende plan door de Raad van de Europese Unie. Na goedkeuring volgen uitbetaling op basis van de voortgang van de afgesproken mijlpalen en doelstellingen. Volgens de huidige inschatting van het ministerie van Financiën maakt Nederland voor de periode 2020-2026 aanspraak op 4,7 mld euro.² De EU moedigt een rol aan voor Independent Fiscal Institutes (IFI's) en National Productivity Boards (NPB's) bij het opstellen en valideren van (gedeelten van) de herstel- en veerkrachtplannen resulterend in een zogenaamde kwalitatieve en kwantitatieve impactanalyse.³ Het CPB is zowel de NPB als een IFI in Nederland.

De maatregelen in het HVP zijn onderverdeeld in zes prioriteiten en vormen een integraal onderdeel van staand of aangekondigd kabinetsbeleid. De maatregelen zijn door de ministeries onderverdeeld naar investeringen en hervormingen op basis van de verdelingswijze voorgesteld in het HVP. De maatregelen die geclassificeerd zijn als investeringen vragen om middelen, maar bevatten ook uitgaven die strikt genomen tot overheidsconsumptie of subsidies behoren. Voor hervormingen vraagt het kabinet geen middelen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit (HVF) aan, in veel gevallen betreffen dit lastenverzwaringen die juist geld opleveren. Het HVP geeft bij iedere maatregel een toelichting en de al dan niet beoogde financiering uit de HVF per jaar en in totaal. Het staande of aangekondigde beleid waaruit de maatregelen afkomstig zijn, zijn bijvoorbeeld het Klimaatakkoord ([link](#)), de Miljoenennota 2022 ([link](#)), het coalitieakkoord ([link](#)), maar ook discretionair coronabeleid. Als ingangsdatum van het HVP wordt februari 2020 gehanteerd (jaar t in onze analyse). De formele einddatum voor middelen uit het fonds is augustus 2026. Ingangsdatum en einddatum zijn per maatregel te vinden in tabel 2.1.

Het CPB analyseert de korte- en middellangetermijneffecten (2022 en 2025) van het HVP op economische groei, werkgelegenheid en overheidsfinanciën als onderdeel van een bredere impactanalyse gevraagd vanuit de EU. Deze focus verhoudt zich niet noodzakelijkerwijs tot het doel van de maatregelen, welke veelal anders zijn, zoals het versterken van productiviteitsgroei op de langere termijn, het versnellen van de energietransitie of het verkleinen van de ongelijkheid op de arbeidsmarkt. Dergelijke bredere welvaartseffecten zijn niet berekend. Deze analyse maakt dan ook vooral de bestedingseffecten van de HVP zichtbaar. Hoofdstuk 2 bevat een korte toelichting op de gebruikte methode.

---

¹ Een conceptversie van het HVP is te vinden via [link](#)

² Zie Voorjaarsnota 2022 en het concept HVP

³ "Member States should be encouraged to seek the opinion of their national productivity boards and independent fiscal institutions on their recovery and resilience plans, including possible validation of elements of their recovery and resilience plan, including possible validation of cost estimates of their recovery and resilience plan. Given the variety of national situations, validation by other independent bodies are also welcome, depending on their mandates, expertise and the types of investments and reforms included in the plan."

Als input voor de kwalitatieve impactanalyse heeft het CPB bestaande kennis op een rij gezet. Een deel van de maatregelen heeft het CPB in eerdere publicaties geanalyseerd (analyses voorstellen Nationaal Groeifonds, reguliere ramingen, doorrekening coalitieakkoord). Dat is zowel kwalitatief als kwantitatief. Deze kennis is gebundeld in een overzicht per maatregel in bijlage A.

De analyse laat zeer beperkte macro-economische effecten op de korte en middellange termijn zien. De belangrijkste reden hiervoor is de beperkte omvang van het beleidspakket ten opzichte van de totale economie en de tijdelijkheid van een groot aantal maatregelen. Exclusief de middelen uit de HVF is het totale (positieve) budgettaire effect ten hoogste 0,8 mld euro op jaarbasis, minder dan 0,1% bbp. Ten tweede werken verschillende maatregelen qua effect tegen elkaar in: tegenover intensiveringen die bijvoorbeeld de overheidsbestedingen of de woninginvesteringen verhogen, staan lastenverzwaringen die de economische activiteit afremmen.

2 Aanpak van analyse

Gegeven de korte doorlooptijd van de impactanalyse volgt de kwantitatieve analyse de structuur van een eenvoudige pakketdoorrekening. Van het hele pakket worden de macro-economische effecten voor t+2 (2022) en t+5 (2025) berekend. Anders dan in een uitgebreidere pakketdoorrekening, zoals het CPB doet van verkiezingsprogramma's, zijn budgettaire bedragen rechtstreeks overgenomen uit het HVP en is er geen eigen inschatting van haalbaarheid, budgettair beslag en tijdsfad gemaakt. Daardoor zouden de bedragen kunnen afwijken van eerdere CPB-analyses. Verder worden effecten op de huur- en huizenprijs en op de wig en replacement rate buiten beschouwing gelaten en presenteren we geen koopkrachteffecten. Tenslotte vallen de spillovereffecten van maatregelen uit de Herstel- en Veerkrachtplannen van andere landen in deze analyse buiten beschouwing. De inschatting van de Europese Commissie is dat deze spillovereffecten voor Nederland substantieel kunnen zijn ([link](#)).

De kwantitatieve resultaten zijn gebaseerd op het macro-econometrische structuurmodel Saffier 3.0. Dit model wordt door het CPB gebruikt bij ramingen en doorrekeningen voor de macro-economische grootheden. Het model is geschikt voor analyses op de korte termijn en middellange termijn. De middellange termijnuitkomsten worden veelal gebruikt om de doorwerking van beleidsimpulsen te bestuderen. Het middellange termijn beeld is daarmee vaak een waardevolle toevoeging aan de korte termijn, omdat beleid veelal gefaseerd wordt ingevoerd en doorwerking ook enige tijd vraagt. Gegeven het vraaggestuurde karakter van Saffier 3.0 is het model niet geschikt voor impactanalyses op de lange termijn voor zover ze structuurveranderingen beogen. Een verdere beschrijving van het model is online beschikbaar ([link](#)).

Uniek aan deze doorrekening is ook dat deze gedeeltelijk maatregelen uit het verleden bevat. Ten behoeve van de doorrekening hanteren we CEP2022 als basispad ([link](#)). Omdat de maatregelen onderdeel zijn van staand of aangekondigd beleid, halen we die juist uit dit basispad en isoleren we zo de effecten hiervan. De eerste maatregelen zijn echter al ingevoerd in 2020. Dit betekent dat we, naast vooruitkijken, ook terugkijken: hoe had de economie zich ontwikkeld zonder deze maatregelen? De macro-economische situatie in het basispad ontwikkelt zich behoorlijk grillig, aangezien deze start ten tijde van coronamaatregelen en economische krimp. De werkloosheid lag toen hoger dan nu, al is het relatief genereuze Nederlandse steunbeleid effectief gebleken in het opvangen van de coronaschok ([link](#)). Op dit moment is de arbeidsmarkt zeer krap en de inflatie sterk opgelopen. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de reële effecten van de maatregelen, die kunnen in 2022 anders zijn dan in 2020. Bijlage B geeft een overzicht van de belangrijkste macro-economische grootheden in het basispad.

Een kwantitatieve analyse voor de lange termijn (t+20) ontbreekt. Het CPB onderstreept dat investeringen in bijvoorbeeld onderwijs en innovatie op de lange termijn kunnen bijdragen aan economische groei, ook onderstreept het CPB het belang van hervormingen op het gebied van bijvoorbeeld de woning- en arbeidsmarkt. Er is echter geen model voorhanden binnen het CPB dat over de volledige breedte van het pakket de effecten op bbp-groei op de langere termijn kan berekenen.

Voor veel maatregelen is er kwalitatief meer informatie beschikbaar. Het CPB heeft een deel van de maatregelen eerder geanalyseerd, onder andere voor de ramingen ([link](#)), bij KiK ([link](#)), de Kansrijk-reeks ([link](#)), voor de evaluaties voor het NGF ([link](#); [link](#)) en meer. In bijlage A verwijzen wij per maatregel naar de betreffende analyses.

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de maatregelen in het Herstel- en Veerkrachtplan, de beoogde start- en einddatum en het beoogde bedrag per maatregel uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit. Zoals eerder benoemd zijn deze bedragen overgenomen uit het HVP en is het budgettaire beslag niet nader op plausibiliteit beoordeeld. De laatste kolom is niet afkomstig uit het Herstel- en Veerkrachtplan, maar geeft aan in welk pakket (CA, Klimaatakkoord, etc) of nota (bijv. Miljoenennota 2022) het is ingevoerd of voorgesteld.

Tabel 2-1 Maatregelen in het HVP

Prioriteit 1 Groene transitie en verlagen stikstofuitstoot	startdatum	einddatum	bedrag uit HVF (mln)	Bron
P1.1H1 Hervorming energiebelasting	1-1-2023	31-12-2025	0	CA
P1.1H2 Invoering en aanscherping CO ₂ -heffing industrie			0	CA
P1.1H3 Verhoging tarief vliegbelasting	1-1-2023	30-6-2026	0	CA
P1.1H4 Hervorming autobelastingen	1-1-2023	1-1-2025	0	CA
P1.1I1-1 Wind op zee	1-1-2023	30-6-2026	520	Klimaatakkoord
P1.1I1-2 Wind op zee	1-1-2023	30-6-2026	135	Klimaatakkoord
P1.1I1-3 Wind op zee	1-1-2023	30-6-2026	220	Klimaatakkoord
P1.1I2-1 Groenvermogen waterstof	1-1-2021	30-6-2026	30	NGF
P1.1I2-2 Groenvermogen waterstof	1-1-2021	30-6-2026	34	NGF
P1.1I2-3 Groenvermogen waterstof	1-1-2021	30-6-2026	5	NGF
P1.1I3 Energietransitie binnenvaart, project ZES	1-1-2021	31-12-2024	48	link
P1.1I4 Luchtvaart in Transitie	1-1-2021	31-12-2025	29	NGF
P1.2I1 Programma Natuurherstel	1-1-2021	31-12-2023	710	Miljoenennota 2022
P1.2I2 Subsidierегeling sanering varkenshouderijen	1-6-2020	31-12-2023	275	Klimaatakkoord
Pijler 2 Versnellen digitale transformatie				
P2.1I1 Quantum	1-1-2021	30-6-2026	282	NGF
P2.1I2-1 AiNed	1-1-2022	30-6-2026	44	NGF
P2.1I2-2 AiNed	1-5-2022	30-6-2026	16	NGF

P2.1l3	Digitaliseringsimpuls Onderwijs	1-4-2022	31-12-2025	210	NGF
P2.2l1	ERTMS	1-1-2021	1-10-2024	149	Miljoenennota 2022
P2.2l2	Veilige, Slimme & Duurzame Mobiliteit	1-1-2021	31-06-2026	62	NGF
P2.2l3	IWKS	1-1-2021	31-12-2025	97	beleid vanaf 2021
P2.2l4	Digitaal Infrastructuur Logistiek	1-1-2021	30-6-2026	36	NGF
P2.3H1	Informatiemanagement Overheid (Open op Orde / Wet Open Overheid)	6-4-2021	30-6-2026	0	beleid vanaf 2022
P2.3l1-1	GriT	1-1-2021	31-3-2026	45	CA
P2.3l1-2	GriT	1-1-2021	31-3-2024	27	CA
P2.3l1-3	GriT	1-1-2021	30-9-2025	22	CA
P2.3l2	Digitalization in criminal justice chains	1-1-2021	1-1-2024	91	beleid vanaf 2020
Prioriteit 3 Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving					
P3.1H1	Afschaffen leegwaarderatio	1-1-2021	1-1-2023	0	CA
P3.1H2	Afschaffen verruimde schenkingsvrijstelling eigen woning	1-1-2021	1-1-2024	0	CA
P3.1H3	Regie op de aanbodzijde van de woningmarkt	1-4-2022	31-12-2025	0	CA
P3.1H4	Aanscherping inkomensafhankelijke hogere huurverhoging	1-1-2021	1-7-2022	0	beleid vanaf 2022
P3.1H5	Versnellen van proces en procedures bij het realiseren van woningbouw	1-1-2022	31-12-2025	0	CA
P3.1h	Woningbouwimpuls	11-5-2020	1-6-2026	538	Miljoenennota 2022
P3.2l1	Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed	1-6-2021	1-4-2026	225	Miljoenennota 2022
P3.2l2	ISDE	1-1-2022	31-12-2024	624	Klimaatakkoord
Prioriteit 4 Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs					
P4.1H1	Verlaging van de zelfstandigenaftrek	1-1-2021	1-1-2023	0	Deels CA
P4.1H2	AOV ZPP	1-7-2022	1-1-2026	0	Pensioenakkoord
P4.1H3	Hervorming pensioenstelsel tweede pijler	1-1-2021	1-6-2026	0	Pensioenakkoord ⁴
P4.1h1	Nederland leert door	1-10-2020	1-6-2023	183	Maatregelen i.v.m. corona
P4.1l2	Regionale Mobiliteitsteams (RMT's)	1-8-2020	31-12-2024	100	Maatregelen i.v.m. corona
P4.2l1	Nationaal Onderwijslab	1-1-2021	30-6-2026	37	NGF
P4.2l3	Aanpak leerachterstanden nieuwkomers	1-1-2021	31-12-2022	83	Maatregelen i.v.m. corona

⁴ In de analyse hebben we deze maatregel geïnterpreteerd als drie maatregelen die in het kader van het pensioenakkoord in 2021 door het toen demissionaire kabinet zijn genomen: het wijzigen van het fiscale kader van pensioenpremies (begrenzing pensioenpremiepercentage i.p.v. -opbouwpercentage); gelijkmaken fiscale ruimte 2^e en 3^e prioriteit; en de compensatie vanwege het afschaffen van de doorsneesystematiek.

P4.2I4	Ondersteuning leerlingen in het laatste jaar	1-1-2021	31-12-2022	37	Maatregelen i.v.m. corona
P4.2I5	Devices en internetaansluiting	1-1-2021	31-12-2022	24	Maatregelen i.v.m. corona
Prioriteit 5 Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid					
P5.1I1	Tijdelijke extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd	1-3-2020	1-6-2026	158	Maatregelen i.v.m. corona
P5.1I2	Extension Intensive Care	1-7-2020	31-12-2022	91	Maatregelen i.v.m. corona
P5.1I3	SET COVID-19 & SET COVID-19 2.0	1-3-2020	1-7-2023	100	Maatregelen i.v.m. corona
P5.1I4	Health-RI	19-8-2021	31-12-2023	22	NGF
Prioriteit 6 Aanpakken belastingontwijking en witwassen					
P6.1H1	Nederlands beleid omtrent belastingverdragen	1-1-2021	1-1-2022	0	Nota Fiscaal Verdragsbeleid
P6.1H2	Tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel	1-1-2021	1-1-2022	0	Beleid vanaf 2022
P6.1H3	Voorkomen van vrijstelling door specifieke renteaftrekbeperking	1-6-2020	1-1-2021	0	Beleid vanaf 2021
P6.1H4	Beperking liquidatie- en stakingsverliesregeling	1-6-2020	1-1-2021	0	Beleid vanaf 2021
P6.1H5	Beperking verliesverrekening	1-1-2021	1-1-2022	0	Beleid vanaf 2022
P6.1H6	Anti-witwasbeleid	1-1-2024	1-6-2026	0	Onduidelijk

In de analyse is aangenomen dat Nederland het geld uit de HVF ook daadwerkelijk ontvangt. Van 2022 tot 2025 is daartoe 1,2 mld euro aan jaarlijkse inkomsten uit het fonds meegenomen.

3 Macro-economische effecten op de korte en middellange termijn

3.1 Totaalpakket

Het totaalpakket leidt tot een verbetering van het EMU-saldo vanaf 2022. Tabel 3.1 toont het ex-ante effect, dat wil zeggen exclusief de macro-economische doorwerking van de maatregelen. De middelen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit-verordening verhogen vanaf 2022 het EMU-saldo met 1,2 mld per jaar. Daarnaast worden via verschillende maatregelen de lasten verzwaard, bijvoorbeeld door hervormingen in de vennootschapsbelasting, het verhogen van de energiebelasting op gas en het afschaffen van de zelfstandigenaftrek. Tegenover deze maatregelen staan de intensiveringen waarvoor geld uit de HVF wordt aangevraagd en enkele lastenverlichtingen, zoals het verlagen van de energiebelasting op elektriciteit. In omvang zijn deze dus kleiner dan de maatregelen die het EMU-saldo verbeteren.

Tabel 3-1 EMU-saldo (ex ante)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
effect op niveau						
EMU-saldo (in mld)	-0,1	-0,4	1,8	1,5	1,7	2,0
... waarvan geld uit HVF	0	0	1,2	1,2	1,2	1,2

Het pakket heeft een zeer beperkt effect op de bbp-groei. De omvang van het beleidspakket exclusief het geld uit het HVF, dat geen macro-economische doorwerking heeft, is met maximaal 0,8 mld euro gering (minder dan 0,1% bbp). Afgerond op 1 decimaal is alleen in 2021 een effect van 0,1%-punt en in 2025 een effect van -0,1%-punt te zien op de bbp-groei (zie tabel 3.2). De maatregelen hebben per saldo geen zichtbaar effect op de consumptie van huishoudens. Lastenverzwaring in de loon- en inkomstenbelasting verlaagt de consumptiegroei, maar lagere productgebonden belastingen werken tegengesteld. De overheidsbestedingen groeien in 2021 0,2%-punt harder dan in het basispad zonder maatregelen; omdat de stimulans in latere jaren kleiner is, valt de groei in 2024 juist 0,1%-punt lager uit. Met name de woninginvesteringen groeien in 2022 en 2023 iets sterker door subsidies, in 2025 valt de groei juist lager uit omdat het grootste gedeelte van de stimulering dan wegvault.

Het pakket heeft een verwaarloosbaar effect op lonen, prijzen en werkgelegenheid. De effecten op de bestedingen en productie zijn dermate klein dat de effecten op lonen en de arbeidsmarkt niet zichtbaar zijn in onderstaande tabel. De inflatie daalt heel licht omdat de productgebonden belastingen voor huishoudens verlaagd worden. Bijlage C geeft de effecten op lonen, prijzen en werkgelegenheid in een tabel.

Macro-economische doorwerking leidt tot een beperkte verdere verbetering van het EMU-saldo. Het effect op het zogenoemde ex-post EMU saldo is 2,4 mld euro in 2025, dat is 0,4 mld euro hoger dan het ex ante-effect. Dit komt omdat de licht hogere economische groei de belastinginkomsten verhoogt. De EMU-schuld komt lager uit dan in het basispad zonder maatregelen omdat het EMU-saldo verbetert.

Tabel 3-2 Bbp en bestedingscategorieën

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
effect op jaarlijkse groei in %						
Volume bestedingen						
Bruto binnenlands product	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1
Consumptie huishoudens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overheidsbestedingen	0,0	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,0
Investeringen bedrijven	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	-0,4
Uitvoer goederen en diensten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 3-3 Overheidssaldo en -schuld (ex-post)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Effect op niveau					
EMU-saldo (in mld)	-0,1	-0,3	2,3	2,2	2,4	2,4
EMU-saldo (% bbp)	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
EMU-schuld (in mld)	0,1	0,3	-1,9	-4,0	-6,4	-8,8
EMU-schuld (% bbp)	0,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,7	-0,9

3.2 Per prioriteit

Deze paragraaf behandelt kort de resultaten per prioriteit. De effecten per pijler zijn nog geringer van omvang dan de effecten van het totaalpakket. Daarom is gekozen geen tabellen per prioriteit op te nemen en de resultaten alleen te beschrijven.

3.2.1 Prioriteit 1 Groene transitie en verlagen stikstofuitstoot

In de eerste prioriteit worden maatregelen genoemd die gericht zijn op het bevorderen van de groene transitie in Nederland en het verlagen van de stikstofuitstoot. Dit betreffen vooral hervormingen van belastingen op het gebied van mobiliteit en energie, stimulering van duurzame energie en verduurzamingsmaatregelen en investeringen in de kwaliteit van het natuurareaal.

De maatregelen in deze prioriteit hebben nauwelijks effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn. Het pakket bevat enkele lastenverzwaringen, maar ook lastenverlichtende maatregelen. Daarnaast omvat deze prioriteit investeringssubsidies die de economische activiteit stimuleren, voornamelijk via bedrijfsinvesteringen, en directe overheidsinvesteringen, maar deze zijn beperkt van omvang en nemen gedurende de horizon in omvang af.

3.2.2 Prioriteit 2 Versnellen digitale transformatie

In de tweede prioriteit worden maatregelen genoemd die gericht zijn op het bevorderen van de digitale transformatie van de economie en samenleving. Dit betreffen vooral investeringen in innovatie, digitale infrastructuur en digitale middelen bij de overheid of subsidies die het bedrijfsleven of onderwijsinstellingen moeten aanzetten hierin te investeren.

Omdat de maatregelen zeer beperkte intensiveringen betreffen, is het effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn nihil. Overheidsinvesteringen vormen een onderdeel van het bbp, waardoor een verhoging van deze post 1-op-1 een hogere bbp-groei impliceert. Bovendien verhoogt dit de werkgelegenheid, waardoor ook de consumptie van huishoudens toeneemt. Ook zijn er spillovers naar bedrijfsinvesteringen omdat de vraag in de economie toeneemt (het *multiplier*-effect). Echter zijn de intensiveringen binnen deze prioriteit dermate klein dat de effecten hiervan op de economie als geheel zeer beperkt zijn.

3.2.3 Prioriteit 3 Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving

De derde prioriteit bevat maatregelen die gericht zijn op de woningmarkt en het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Het gaat hierbij zowel om investeringen en procesmaatregelen om woningbouw te stimuleren en te verduurzamen als om hervorming van belastingen op de woningmarkt.

Diverse maatregelen (zoals de woningbouwimpuls en de subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed) hebben een positief effect op de woninginvesteringen. Dat verhoogt de groei van de bedrijfsinvesteringen in totaal met 0,1%-punt in 2022 en 0,2%-punt in 2023. Omdat het voor het grootste gedeelte om tijdelijke maatregelen gaat die na 2024 aflopen, is het effect op de middellange termijn juist negatief (-0,4%-punt). Dat betekent niet dat het niveau van de investeringen lager is dan in het basispad zonder maatregelen, maar omdat het niveau in de jaren daarvoor hoger lag is er sprake van minder groei.

3.2.4 Prioriteit 4 Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs

De maatregelen in de vierde prioriteit richten zich op het verkleinen van ongelijkheid. De maatregelen betreffen intensiveringen in het onderwijs, onder andere onderdelen van het Nationaal Programma Onderwijs waarmee gepoogd wordt onderwijsachterstanden door de schoolsluiting tijdens de coronapandemie te verkleinen. Ook gaat het in deze prioriteit om actief arbeidsmarktbeleid en maatregelen om het verschil tussen werknemers en zelfstandigen te verkleinen. Bovendien is een hervorming van de tweede pijler van het pensioenstelsel voorzien.

Per saldo leiden meerdere kleine effecten niet tot een substantieel effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn. De intensivering vanuit het Nationaal Programma Onderwijs verhoogt op de korte termijn de overheidsconsumptie, al zijn er door het CPB eerder vraagtekens geplaatst bij de haalbaarheid van deze uitgaven binnen dit tijdsbestek.⁵ Als de gelden wel binnen de gestelde tijdsperiode (t/m eind 2022) worden uitgegeven, zoals in deze analyse wordt aangenomen, zal het bestedingseffect op de middellange termijn beperkt zijn. De lastenverzwarende maatregelen op het terrein van de arbeidsmarkt en pensioenen hebben een beperkt negatieve invloed op de consumptie van huishoudens.

3.2.5 Prioriteit 5 Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid

In deze prioriteit vallen maatregelen die als doel hebben de crisisparaatheid van de Nederlandse gezondheidszorg te versterken. Er wordt hierbij geïnvesteerd in tijdelijke extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd en de IC-capaciteit en subsidies verleend aan het project Health RI.

De maatregelen in deze prioriteit hebben geen effect op de bbp-groei op de korte termijn en de middellange termijn. De budgettaire omvang en daarmee het verwachte effect op de productie van de zorgsector is hiervoor te gering.

3.2.6 Prioriteit 6 Aanpakken belastingontwijking en witwassen

De maatregelen in de zesde en laatste prioriteit hebben als doel belastingontwijking en witwassen door (internationale) ondernemingen tegen te gaan. Dit betreffen hervormingen van (internationale) bedrijfsbelastingen zoals het zakelijkheidsbeginsel en de renteaftrekbepanking in de vennootschapsbelasting. Deze maatregelen zullen naar verwachting de belastinginkomsten vergroten en de beleidsmatige lasten voor bedrijven en het buitenland verzwaren.

Het bbp-effect op de korte en middellange termijn is nihil. Lastenverzwaring via de vpb kent een beperkte macro-economische doorwerking. Wel kunnen de extra overheidsinkomsten worden ingezet ten bate van de economie.

---

⁵ Zie MEV 2022, [link](#)

Bijlage A Verwijzing naar overige analyses maatregelen

In de volgende CPB-publicaties is over de genoemde maatregelen aanvullende kwalitatieve en/of kwantitatieve informatie te vinden:

Prioriteit 1 Groene transitie en verlagen stikstofuitstoot

- P1.1H1 Hervorming energiebelasting: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P1.1H2 Invoering en aanscherping CO₂ heffing industrie: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P1.1H3 Verhoging tarief vliegbelasting: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P1.1H4 Hervorming autobelastingen: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P1.1I1 Wind op Zee: [Doorrekening Klimaatakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P1.1I2-1 Groenvermogen waterstof: [Notitie 'CPB-analyse voorstel Nationaal Groeifonds: Groenvermogen'](#)
- P1.1I4 Luchtvaart in Transitie [CPB Analyse voorstellen Nationaal Groeifonds: Tweede beoordelingsronde](#)
- P1.2I2 Subsidierегeling sanering varkenshouderijen: [Doorrekening Klimaatakkoord \(cpb.nl\)](#)

Prioriteit 2 Versnellen digitale transformatie

- P2.1I1 Quantum: [Notitie 'CPB-analyse voorstel Nationaal Groeifonds: Quantumdelta Nederland'](#)
- P2.1I2-1 AiNed: [Notitie 'CPB-analyse voorstel Nationaal Groeifonds: AiNed'](#)
- P2.1I3 Digitaliseringsimpuls Onderwijs: [Notitie 'CPB-analyse voorstel Nationaal Groeifonds: Transitie naar innovatief en toekomstgericht onderwijs'](#)
- P2.2I2 Veilige, Slimme & Duurzame Mobiliteit: [CPB Analyse voorstellen Nationaal Groeifonds: Tweede beoordelingsronde: Datagedreven Ecosysteem Mobiliteit en Smart city \(DEMS\)](#)
- P2.2I4 Digitaal Infrastructuur Logistiek (DIL) [CPB Analyse voorstellen Nationaal Groeifonds: Tweede beoordelingsronde](#)
- P2.3I1 GrIT: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)

Prioriteit 3 Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving

- P3.1H1 Afschaffen leegwaarderatio: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P3.1H2 Afschaffen verruimde schenkingsvrijstelling eigen woning: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P3.1H3 Regie op de aanbodzijde van de woningmarkt: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P3.1H4 Aanscherping inkomensafhankelijke hogere huurverhoging beleid vanaf 2022
- P3.1H5 Versnellen van proces en procedures bij het realiseren van woningbouw: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)

- P3.2I2 ISDE: [Doorrekening Klimaatakkoord \(cpb.nl\)](#)

Prioriteit 4 Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs

- P4.1H1 Verlaging van de zelfstandigenaftrek: [Analyse economische en budgettaire effecten van het coalitieakkoord \(cpb.nl\)](#)
- P4.1H2 AOV ZVP [Kansrijk arbeidsmarktbeleid - update sociale zekerheid \(cpb.nl\)](#)
- P4.1H3 Hervorming pensioenstelsel tweede prioriteit [Notitie Nieuwe pensioenregels \(cpb.nl\)](#)
- P4.2I1 Nationaal Onderwijslab: [CPB Analyse voorstellen Nationaal Groeifonds: Tweede beoordelingsronde: Ontwikkelkracht](#)

Prioriteit 5 Health

- P5.1I4 Health-RI: [Notitie 'CPB-analyse voorstel Nationaal Groeifonds: Health-RI & Regmed XB'](#)

Prioriteit 6 Aanpakken belastingontwijking en witwassen

- P6.1H1 Nederlands beleid omtrent belastingverdragen: <http://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Netwerkanalyse-van-Nederlandse-belastingverdragen-en-ontwikkelingslanden.pdf>
- P6.1H2 Tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel : <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Certificering-budgettaire-raming-Wet-tegengaan-mismatches-bij-toepassing-zakelijkheidsbeginsel.pdf>
- P6.1H3 Voorkomen van vrijstelling door specifieke renteaftrekbeperking: [Notitie 'Certificering budgettaire ramingen fiscale maatregelen Belastingplan 2021' \(cpb.nl\)](#) en <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Kansrijk-belastingbeleid-2020.pdf>
- P6.1H4 Beperking liquidatie- en stakingsverliesregeling: <https://www.cpb.nl/certificering-budgettaire-raming-wet-aanpassing-liquidatie-en-stakingsverliesregeling>
- P6.1H5 Beperking verliesverrekening: [Certificering budgettaire ramingen fiscale maatregelen Belastingplan 2022 \(cpb.nl\)](#)

Bijlage B Tabellen basispad CEP22 raming en middellangetermijnverkenning

Tabel o-1 Kerngegevens 2020-2025 basispad

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
jaarlijkse groei in %						
Volume bestedingen						
Bruto binnenlands product	-3,8	4,8	3,6	1,7	2,0	1,7
Consumptie huishoudens	-6,6	3,5	4,7	1,5	2,1	1,4
Overheidsbestedingen	1,1	6,1	1,9	3,0	3,1	2,6
Investeringsbedrijven	-5,3	4,2	3,8	3,1	1,7	1,8
Uitvoer goederen en diensten	-4,8	6,9	4,9	4,3	3,0	2,9
Lonen en prijzen						
Cao-loon bedrijven	2,8	2,2	2,8	3,5	3,5	3,4
Inflatie (hicp)	1,1	2,6	5,7	2,4	2,4	2,5
Reële arbeidskosten bedrijven	5,2	-2,8	-1,0	1,0	1,5	1,5
Arbeidsmarkt						
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	-2,7	2,2	2,9	0,9	1,1	0,6
... waarvan bedrijven	-3,2	1,8	2,8	0,8	1,0	0,6
niveau in %						
Werkloze beroepsbevolking	4,9	4,2	4,0	4,3	4,4	4,4
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,9	72,2	70,7	71,1	70,9	70,7

Tabel o-2 Kerncijfers overheidsfinanciën 2020-2025 basispad

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Niveau						
EMU-saldo (in mld)	-33,4	-38,2	-22,7	-21,8	-25,6	-30,8
EMU-saldo (% bbp)	-4,2	-4,4	-2,5	-2,3	-2,5	-2,9
EMU-schuld (in mld)	434,8	473,3	495,5	511,7	531,8	558,8
EMU-schuld (% bbp)	54,3	55,1	53,8	53,1	52,7	53,1

Bijlage C Effecten totaalpakket op arbeidsmarkt en prijzen

Tabel 0-3 Lonen, prijzen en arbeidsmarkt

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
jaarlijkse groei in %						
Lonen en prijzen						
Cao-loon bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Inflatie (hicp)	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0
Arbeidsmarkt						
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
... waarvan bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
effect op niveau in %-punt						
Werkloze beroepsbevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Arbeidsinkomensquote bedrijven	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0